

қарамастан, ЕБҚ бар балалардың табысты интеграциясына кедергі келтіретін негізгі тосқауылдарды, сондай-ақ оларды еңсерудің тиімді педагогикалық стратегияларын жүйелі талдау әлі де фрагменттік сипатта қалып отыр. Бұл зерттеудің мақсаты – мектепке дейінгі инклюзивті ортада ЕБҚ бар балалардың әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін негізгі кедергілерді анықтау, олардың білім беру процесіне ықпалын талдау, сондай-ақ инклюзивті оқытудың тиімділігін арттыру бойынша ұсынымдар әзірлеу. Зерттеу аясында ЕБҚ бар балалармен жұмыс істеу тәжірибесі мен қабылдауын анықтау мақсатында мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілері арасында сауалнама жүргізілді. Алынған деректер педагогтердің дайындық деңгейінің жеткіліксіздігімен, инклюзияға кешенді көзқарастың болмауымен және білім беру ортасындағы тұрақты стереотиптермен байланысты елеулі қиындықтардың бар екенін растады. Зерттеу нәтижелері инклюзивті білім берудің теориялық және практикалық негіздерін дамытуға үлес қосып, мектепке дейінгі ұйымдарда ЕБҚ бар балалар үшін оқу үдерісін ұйымдастырудың жаңа әдіснамалық тәсілдерін ұсынады.

Түйін сөздер: инклюзивті мектепке дейінгі орта, мектеп жасына дейінгі балалар, әлеуметтік бейімделу, инклюзия кедергілері.

The problem of social adaptation of children with disabilities in an inclusive preschool environment

¹A.Cherepanova, ¹G.G.Zhussupbekova

¹Sh.Ualikhanov Kokshetau University (Kokshetau, Kazakhstan)

Abstract

The development of inclusive education is one of the priority directions of modern educational policy, but the issues of social adaptation of children with special educational needs (SEN) in the preschool environment remain insufficiently studied. Despite the existing research in the field of inclusive education, a systematic analysis of the barriers to the successful integration of children with disabilities, as well as effective pedagogical strategies for overcoming them, remains fragmented. The purpose of this study is to identify the key barriers affecting the social adaptation of children with disabilities in an inclusive preschool environment, analyze their impact on the educational process, and develop recommendations to improve the effectiveness of inclusive education. As part of the study, a survey of educators was conducted to identify their perceptions and experiences of working with children with disabilities. The obtained data confirmed the existence of significant difficulties related to the insufficient training of teachers, the lack of a comprehensive approach to inclusion and persistent stereotypes in the educational environment. The results of the study contribute to the development of theoretical and practical foundations of inclusive education, offering new methodological approaches to the organization of the educational process for children with disabilities in preschool institutions.

Keywords: inclusive preschool environment, preschoolers, social adaptation, barriers of inclusion.

Поступила в редакцию: 30.01.2025

Одобрена: 16.03.2025

Первая публикация на сайте: 12.06.2025

МРНТИ: 14.35.07

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2025-3.08>

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДІ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІ ҚЫЗМЕТІНЕ ДАЙЫНДАУ

*¹М.ҚҰЛАЖАН^{ib}, ¹Т.Б.БАЙНАЗАРОВА^{ib}

¹Ш.Уалиханов атындағы Көкшетау университеті
(Алматы, Қазақстан)

*meruert.2001k@cloud.com, baynazarova64@gmail.com

Аңдатпа

Бастауыш сыныптардағы мұғалім, сонымен қатар сынып жетекшісі - бұл білім берудің бірінші кезеңіндегі оқу-тәрбие жұмысының тікелей және негізгі ұйымдастырушысы, сыныпта оқу және тәрбие жұмысын жүзеге асыру үшін мектеп директоры тағайындаған ресми тұлға болып табылады. Оқытудың тәрбиелік функциясын күшейту туралы қанша айтсақта, тәрбие процесі негізінен белгілі бір сынып

ұжымында мектеп оқушыларының алғашқы бірлестігі ретінде жүзеге асырылады, онда оқушылардың жеке тұлғаның әлеуметтену процесіне, оның рухани-адамгершілік қалыптасуына әсер ететін ерекше қарым-қатынастары қалыптасады, бұл үнемі педагогикалық түзетуді қажет етеді. Сынып жетекшісінің белсенді іс-әрекетінсіз психологиялық жайлылықты, шығармашылық атмосфераны, бастауыш сынып оқушылары өздерін шынымен бейімдей алатын, ашылатын және шығармашылықпен жүзеге асыра алатын жағдайларды жасау мүмкін емес. Көп жағдайда, сынып жетекшісінің институты бір жолға қойылды, оның жұмысының модельдері, функциялары, формалары мен мазмұны өзгеруде. Сынып жетекшісі білім беру мекемесіндегі тәрбие процесінің орталық тұлғасы болып қала береді.

Түйін сөздер: бастауыш, сынып жетекші, мұғалім, тәрбие, әдістер, педагогика, жетекші.

Кіріспе

Бастауыш сынып мұғалімінің сынып жетекшісі ретіндегі міндеті – бастауыш сынып оқушыларына мектептің әлеуметтік ортасына, білім беру кеңістігіне бейімделуге көмектесу, бұл олардың әрқайсысына әлеуметтік функцияларды, дағдыларды, жалпыадамзаттық құндылықтарды, заңға бағынатын мінез-құлық нормалары мен ережелерін игеруге мүмкіндік береді. Білім беру мекемесінің кеңістіктік ортасы – бұл әлеуметтік қатынастардың белгілі бір саласы, онда адам қоғамның өміріне қатысады, оның субъектісі ретінде әрекет етеді, өзін-өзі анықтайды, өзін-өзі жүзеге асырады, өзін-өзі бекітеді және оның өзгеруінде маңызды рөл атқарады. Мұғалімнің білім берудің бірінші сатысында әр оқушыны әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеудегі сынып жетекшісі ретіндегі жетістігі оның балаларға қосымша білім беру жүйесінің әртүрлі бағдарламаларына қатысуды ұсына отырып, сыныпта, білім беру мекемесінде табысты өмір сүру ортасын құру жөніндегі сындарлы қызметімен анықталады [Андропова А.В., Шабля И.Н., 2012].

Бастауыш білім беру жүйесінде сынып жетекшілігінің функцияларын іске асырудың сәттілігі мен сапасы кәсіби дайындық пен қызметтегі бірқатар мәселелерді жеңуге байланысты, соның ішінде:

- университетте болашақ мұғалімдерді сынып жетекшісінің қызметіне әлсіз кәсіби даярлау, болашақ мұғалімнің тәрбиеші ретіндегі ұстанымы қалыптаспайды;
- бастауыш сынып жетекшілерінің немқұрайлылығы, оқушыға немқұрайлы қарау;
- оқушы және үйдегі ата-анасымен, қызметтестерімен, сонымен қатар оқу орны әкімшілігімен қарым-қатынас кезінде профессионалдық мәдениеттің төмен болуы;
- тәрбиенің педагогикалық диагностикасын ұйымдастыруда жаңа технологияларды игеруге деген қызығушылықтың төмендігі, соның салдарынан сыныптағы тәрбие жұмысы оқушылардың қызығушылықтарын, қабілеттері мен сыныптағы жағдайын, олардың өзін-өзі дамытуын ескере отырып құрылмайды;
- бастауыш сыныпқа бекітілген педагогтың барлық оқушымен педагогикалық-әлеуметтік сүйемелдеу үшін жауапкершілігінің болмауы;
- тәрбие жұмысының жаңа тәсілдерін, формалары мен мазмұнын іздеуді сынып жетекшілерінің көпшілігі оқушылардың мүдделерін ескерудің қажетті шарты ретінде қарастырмайды, бірақ оқушылардың өмірлік мәселелерін шешуге орын жоқ «ойын-сауық шоулары» сипатына ие.

Сыныптағы оқушылардың мәселемен өзі бетпе бет келуі;

- жалпы білім беретін мекемелерде де, арнайы жетілдіру институттарында да сынып жетекшілерінің кәсіби біліктілігін арттыруды есепке алу жүйесінің болмауы, ол пәндік қайта даярлаумен қатар жүзеге асырылуы тиіс;
- білім беру мекемелерінің әкімшілігі тарапынан сынып жетекшілерінің кәсіби қызметінің сапасын арттыру үшін жағдай жасауға тиісті назардың болмауы, мамандардың осы санатындағы әдістемелік бірлестіктердің қызмет сапасының қазіргі заманғы талаптарға немесе формальды қызметке сәйкес келмеуі;
- сынып жетекшісінің сынып оқушыларының оқу деңгейі мен тәрбиесі, олардың сыныптан тыс, мектептен тыс жұмыстарға жеке немесе ұжымдық қатысуы бойынша жұмыс сапасының жеткіліксіз есебі [Данилюк А.Я., Логшинова А.Я., 2012].

Осылайша, бастауыш мектептегі сынып жетекшісінің тәрбие қызметінің сапасы мәселесін университет жағдайында тәрбиеші ретінде өзінің кәсіби позициясын «өсіру» шартымен шешуге болады. Бастауыш мектепте мұғалім – сынып жетекшісінің қызметіндегі ережелер мен проблемаларды қысқаша талдау оның мақсаты мен міндеттерін анықтауға жақсы мүмкіндік берді.

Негізгі бөлім

Білім берудің алғашқы сатысында оқушыларға педагогикалық және әлеуметтік қолдау тұрасында сынып жетекшісінің тәрбие қызметіндегі негізгі мақсаттарына:

- оның педагогикалық ұстанымын өзгерту, жеке, коммуникативті және құзыреттілік деңгейлердегі тәрбие процесін ізгілендіру, білім беру мекемесінің тәрбиелік әлеуетін және әлеуметтік ортаны интеграциялау;
- әрбір оқушыны ата-аналармен бірлесіп тәрбиелеу және дамыту үшін өзінің кәсіби жауапкершілігін сезіну;
- коммуникативті мәдениетті арттыру және білім беру процесінің басқа қатысушыларын қабылдау: оқушылар, әріптестер, ата-аналар, ынтымақтастық, қатысу және т.б. негізінде әкімшілік;
- жеке ұстанымды және кәсіби құзыреттілікті, белсенділікті, әр оқушыны тәрбиелеу нәтижесіне жауапкершілікті жүйелі түрде жетілдіру, тек жеке емес.

Оқу жоспарына сәйкес болашақ мұғалімнің психологиялық-педагогикалық дайындығы процесінде зейін психологиясының теориялық және практикалық негіздерін игеру психологиялық пәндерді зерттеу кезінде жүзеге асырылады. Зейінді диагностикалаудың әдістері практикалық сабақтарда, пәндер бойынша өз бетінше жұмыс істеу үшін тапсырмаларды орындау барысында зерттеледі. Болашақ мұғалімдер зейін психологиясы бойынша алған білімдерін сабақта оқушылардың назарын, олардың жеке ерекшеліктерінің көрінісін бақылау бойынша тапсырмаларды орындау кезінде, сабақта оның даму шарттары мен тәсілдерін зерделеу кезінде, психологиялық негіздемесі бар сабақтардың рефераттарын әзірлеу кезінде, оларды өткізу және кейіннен кәсіби іс-әрекет тәжірибесі мен кәсіби іс-тәжірибе алу бойынша өндірістік практиканың әртүрлі түрлері процесінде сынап, талдайды. Бастауыш мектепте оқушылардың алған білімі мен оқу тәжірибесін тереңдету студенттердің осы мәселені өз бетінше таңдауы кезінде курстық, ғылыми зерттеу және бітіру біліктілік жұмыстарын жазу кезінде жүзеге асырылады [Карпюк О.В., 2015].

Педагогикалық қызмет барысында мұғалімге практикалық мәселелерді шешу және қажетті психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету үшін оқушының назарын қандай деңгейде, оның жеке ерекшеліктері қандай екенін анықтау маңызды. Білім алушылардың назарын мақсатты түрде зерттеу үшін нақты оқу іс-әрекеті жағдайында (байқау әдісі, қызмет өнімдерін талдау әдісі, әңгімелесу әдісі) және арнайы жасалған эксперимент әдісі зейіннің даму және көріну ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік беретін әдістер мен әдістемелер кешенін қолдану қажет. Мұғалім осы әдістер мен психологиялық әдістерді меңгерген кезде, кешенде сауатты қолданған кезде және олардан нәтиже алған кезде бастауыш сынып оқушысының зейін қасиеттерін дамытудың жеке профилін анықтауға болады. Диагностикалық мәселелерді шешуде мұғалімнің мектеп психологымен кәсіби қарым-қатынасы мен ынтымақтастығы орнықты болады.

Болашақ мұғалім педагогикалық практикада психология бойынша тапсырмаларды орындай отырып, бақылау әдісі негізінде бастауыш сынып оқушыларының назарын зерттеу тәжірибесін алады. Ол сабақтағы оқу іс-әрекеті процесінде, оқу өзара әрекеттесуінің әртүрлі жағдайларында және әртүрлі оқу тапсырмаларын орындауда, бастауыш мектептің әртүрлі пәндері бойынша әртүрлі сабақтарда, үзілістерде, сыныптастарымен қарым- қатынаста және басқа жағдайларда бастауыш сынып оқушыларының назарының әртүрлі түрлері мен қасиеттерінің көріністерін бақылайды, әр түрлі пәндер бойынша сабақтарда зейінді дамыту үшін мұғалім қолданатын әдістерді зерттейді, баламен жеке жұмыс кезінде оны

диагностикалаудың жеке әдістерін таңдайды. Болашақ мұғалімнің бастауыш сынып оқушыларының зейінін зерттеу нәтижелерін талдауы, мұғалімнің сабақта басқаруы мен дамуы назар аударудың оқу іс-әрекетін сапалы игеруге және орындауға жағдай екенін түсінуге мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптардағы мұғалім балалардың шығармашылық қызметін ұйымдастыратын және тәрбиелейтін функцияларды жүзеге асырады, олардың бейімділігі мен қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды, ең бастысы сыныптың әр оқушысына әлеуметтік- педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асырады. Әр жетекші білім алушыларды тиісті жағдайларда қорғап, өзіндік үлгі мен өнеге көрсетіп, тәуелсіздікті, шығармашылықты ынталандырады, жанжалдарды шешуге үйретеді. Сонымен қатар, олар білім алушылардың досы, қамқоршысы болып табылады [Шаблия И.Н., 2011].

Бастауыш сыныптардағы сынып жетекшісінің қызметі келесі міндеттерді жүзеге асыруды көздейді:

- әр оқушының әлеуметтік- педагогикалық сүйемелдеуі ретіндегі тәрбиенің теориялық-әдіснамалық негізін және сыныптың тәрбие жүйесін жобалау функциясын меңгеру;
- өзінің кәсіби құзыреттілігін жетілдіру үшін жағдай жасау және оқушылардың денсаулығын сақтауға және олардың дербестігі мен өзін-өзі бағалауын қалыптастыруға ықпал ететін әлеуметтік ортамен оқушылардың тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз ету;
- әрбір оқушыны тәрбиелеу және әлеуметтік- педагогикалық сүйемелдеу, рухани-адамгершілік, азаматтық, құқықтық тәрбиелеу технологиялары саласындағы озық тәжірибені зерделеу және енгізу, қолдау, көмек көрсету, қорғауды қамтамасыз ету тәсілдерін пайдалану;
- өзін-өзі тәрбиелеуде, өзін-өзі тәрбиелеуде және өзін-өзі дамытуда өз бағытын жобалау;
- мотивациялық, диагностикалық, когнитивті, жобалау, ұйымдастырушылық, коммуникативті, шығармашылық және рефлексивті сияқты кәсіби құзыреттіліктерді меңгеру;
- бастауыш сынып оқушыларымен оқыту, тәрбиелеу және қарым-қатынас мәселелері бойынша ата-аналармен өзара іс- қимыл технологияларын меңгеру;
- өзін-өзі бағалаудағы кәсіби құзыреттіліктің шарты ретінде рефлексивті бағалау қызметін меңгеру, оқушылардың сынып өміріне, мектепке оқушылар тарапынан да, олардың ата-аналары тарапынан да қанағаттануын анықтау.

Бастауыш мектептегі сынып жетекшісі – барлық сыныптағы оқу-тәрбие жүйесіндегі орталық тұлға болып табылады, әр оқушының әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеуімен, сондықтан оның қызметінің мазмұны келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылуы маңызды:

- бастауыш сыныптарда әрбір оқушыны тәрбиелеу және әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеу процесінің ғылыми теориялық негіздемесі;
- бастауыш сынып жағдайында оқушылардың тәрбие деңгейін диагностикалауды және әр оқушыны динамикада әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру;
- біліктілікті арттырудың әртүрлі нысандары арқылы әрбір оқушыны тәрбиелеу және әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеу мәселелері бойынша кәсіби құзыреттілікті жетілдіру;
- білім берудің инновациялық мазмұнының технологияларын, тәрбие қызметіндегі формаларды, тәсілдер мен құралдарды және әр оқушыны өзінің кәсіби қызметінде әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеуді жобалау;
- пәндік дайындық, сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстардың мазмұнын қолдана отырып, әр оқушының рухани-адамгершілік, оң және этика-коммуникациялық мәдениетін қалыптастыру;
- әр оқушыны әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеудің шарты, құралы және тәсілі ретінде ойын технологияларын жобалау;
- мектеп пен отбасының өзара іс-қимылы негізінде әр оқушыға тәрбие жұмысын және әлеуметтік-педагогикалық сүйемелдеуді жобалау [Гусева Ю.Е., Николаева К.М., 2020].

Педагогикалық қызмет және сынып жетекшісінің функцияларын орындау барысында кәсіби құзыреттілік қалыптасады. Мұғалімнің сынып жетекшісі ретіндегі кәсіби қызметі кәсіби және

жеке қасиеттерді дәйекті игеруге және жетілдіруге бағытталған үздіксіз динамикалық құбылыс ретінде қарастырылуы керек.

Бастауыш сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі жайлы келесі құзіреттіліктерді айтуға болады. Сонымен, бастауыш сыныптарда жұмыс жасайтын сынып жетекшісі:

- тәрбиенің теориялық негіздерін білу және бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелеу мен оқыту әдістемесін меңгеру жақсы;
- белгілі бір әдістемелік (тәрбиелік) жүйелер мен технологияларға деген көзқарасыңызды нақты анықтаңыз;
- педагогикалық диагностиканы әр оқушыны тәрбиелеу және әлеуметтік- педагогикалық сүйемелдеу негізі, оқушыларды тәрбиелеу құралы және тәсілі ретінде меңгеру;
- тәрбие қызметін жүзеге асыруда жаңа формалар мен мазмұнды шығармашылық ізденісте болу;
- оқушылармен тәрбие жұмысының өзіндік стилін немесе авторлық технологиясын жасауға ұмтылу;
- балалармен де, олардың ата-аналарымен де, әріптестерімен де қарым қатынас мәдениетін меңгеру;
- сіздің жеке және кәсіби жетілуіңізге үнемі қамқорлық жасаңыз [Свенцицкий А.Л., 2022].

Қоғамның барлық салалардағы үдемелі әлеуметтік-экономикалық дамуы іс жүзінде әрбір адамның зияткерлік, шығармашылық әлеуетін қоғамдық айналымға белсенді енгізуді талап етеді. Бұл әсіресе жоғары мектеп үшін өте маңызды, оның ең маңызды міндеті – әр адамға өзінің бейімділігін толық ашуға және әр адамның бойында қалыптасқан шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік беру, әр түрлі іс-әрекетте ол орындаушы ретінде де, жасаушы ретінде де сәтті әрекет ете алатындай қажетті қасиеттерді тәрбиелеу. Осыған байланысты қазіргі педагогикалық теорияда оқушылардың шығармашылық белсенділігін жұмылдыруға мүмкіндік беретін психологиялық-педагогикалық пәндерді оқу процесінде шығармашылық әлеуетті жандандыру, тұлғаны дамыту бойынша жұмыстың шарттарын, мазмұны мен әдістерін анықтауда айтарлықтай өзгерістер болуы керек. Көпжылдық бақылаулар оқушы, мұғалімдермен әңгімелер дәстүрлі кәсіби дайындық процесі қазіргі қоғам мұғалімінің жеке басына қойылатын талаптарға (жаңа педагогикалық ойлау, мәдениеттің жоғары деңгейі, кәсіби құзыреттілік, қарқынды жұмыс қабілеттілігі, шығармашылық белсенділік) айқын қайшы келетінін растайды.

Мұғалімнің ғылыми-педагогикалық білім базасында шығармашылық қабілеттерін дамыту қажеттілік жағдайында өзекті қоғамдық-педагогикалық міндет болып табылады. Оларға кәсіби құзыреттілікті, жалпы мәдениетті және педагогикалық материалды қамтамасыз ету, ғылыми- педагогикалық білімді түсіну, олардың пәнаралық байланыстары, шығармашылық-трансформациялық қызметті жүзеге асыру мақсатында ғылымдарды интеграциялау, мұғалімнің басқару функциясын іске асыруда және оқытудың, дамытудың және тәрбиелеудің әлеуметтік маңызды мақсаттарына қол жеткізуде әлеуметтік ақпаратпен көрсетілген адамзаттың жалпыланған тәжірибесін жандандыру, қоғамдағы мәлімдемелер ойластырылған түсіндірмелі емес, білімнің шығармашылық трансформациялық түрі т.б. жатады [Свенцицкий А.Л., 2022].

Бастауыш сынып мұғалімін даярлау мазмұнын зерттеуде бірнеше бағыт анықтауға болады. Бірінші бағыт мұғалімнің теориялық білімінің мазмұны мен жүйесін, сондай-ақ бастауыш сынып мұғалімінің оқу және тәрбие функцияларын орындау үшін қажетті педагогикалық дағдылардың тізімін анықтайтын білікті сипаттамалардың дамыған жүйесімен сипатталады. Екінші бағыт кәсіби дайындық процесінде жеке тұлғаны қалыптастыру мәселесін зерттеумен сипатталады. Үшінші бағыт бастауыш сынып мұғалімінің белгілі бір жұмыс түрлері бойынша білім, білік және дағдыларды қалыптастырудың мазмұнын, формалары мен әдістерін зерттеумен сипатталады. Бастауыш сынып мұғалімін кәсіби даярлау үшін «бастауыш сынып мұғалімін даярлау тұжырымдамасы» үлкен маңызға ие. Бастауыш сынып мұғалімі қызметінің қажетті компоненті - шығармашылық. Шығармашылық процесінде мұғалімнің тұтас

көзқарасы, идеялары, ғылыми түсініктері, инновациялық танымдық процесі, бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық мәдениеті, жаңа шығармашылық ойлау маманы қалыптасады.

Психологиялық-педагогикалық пәндерді оқу процесінде болашақ мұғалімді шығармашылық қызметке даярлаудың мазмұны мен құрылымы, оқушылардың шығармашылық қызметке дайындығының көрсеткіштері мен деңгейлері, сондай-ақ бастауыш сынып мұғалімінің шығармашылық қызметке даярлауды қамтамасыз етудің педагогикалық шарттары аз зерттелген. Бастауыш оқыту теориясы мен практикасы үшін тақырыптың маңыздылығы зерттеудің өзектілігін анықтайды.

Педагогиканың қазіргі кезеңінде оқу процесі барған сайын күрделі және жан-жақты болып келеді. Әр мұғалімнің іс-әрекетінің шекаралары барған сайын кеңейіп, уақыт пен күш-жігерді қажет етеді. Сынып жетекшісінің қызметі оқу орнының әкімшілігімен, әлеуметтік педагогпен, педагог-психологпен, пән мұғалімдерімен, қосымша білім беру мұғалімдерімен және сынып оқушыларының ата-аналарымен ынтымақтастықты қамтиды. Бастауыш сынып жетекшісінің негізгі қызметіне – балаларға тәрбие беру кіреді. Қазақстандағы қоғамдық, экономикалық, саяси және мемлекеттік өмірде болып жатқан өзгерістер мектеп оқушыларын тәрбиелеу тәжірибесіндегі өзгерістерді анықтайды. Сынып жетекшісі – педагогикалық процестің орталық тұлғасы, оның мақсаты әр оқушының жеке басын қалыптастыру болып табылады. Сынып жетекшісінің мақсатты қызметінің негізі де осы тәрбие бағдарламасы. Белгілі бір сыныпқа арналған тиімді білім беру бағдарламасын құру қиын міндет болып табылады, оны орындау сынып жетекшісінің мойнына түседі. Сынып жетекшісі қызметінің маңызды аспектісі – жеке тұлғаны сәтті әлеуметтендірудің қажетті шарты болып табылатын сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыру. Сыныптан тыс тәрбие жұмысының формалары әр түрлі болуы керек, бұл ұйымдастырушыдан шығармашылық көзқарасты, жаңа идеяларды қалыптастыру қабілетін, жағдайға тез жауап беруді талап етеді.

Сынып жетекшісі – бұл балалар мен білім беру мекемесінің әкімшілігі арасындағы байланыстырушы деп қарасақ болады. Бұл тұрғыда оған оқушылардың сенімі өте маңызды, оған жету өте қиын және сенімді жоғалту өте оңай. Антропо-бағдарланған педагогикалық процестің негізі - тәрбие мен білім беру үдерісіндегі қуаныш, кездесу қуанышы. Сынып жетекшісінің жетістігін педагогикалық процесте оқушылар мен мұғалімдер үшін осы қуанышты қалыптастыру қабілеті ретінде анықтауға болады.

Қазіргі құзыреттілікке бағытталған білім беру парадигмасына сәйкес болашақ мұғалім үнемі бақылауды жүзеге асырып, өзінің жеке өсуін түзетіп, өзінің кәсіби қызметінің нәтижелеріне рефлексия жасауы керек. Педагогикалық іс-әрекет өзінің мәні бойынша рефлексивті сипатқа ие, өйткені білім алушылардың іс-әрекеті, мұғалім өзіне және өз іс-әрекетіне өз қамқоршыларының көзімен қарауға, олардың көзқарастарын ескеруге, ішкі әлемі мен эмоционалдық жағдайын бейнелеуге тырысады. Мұғалімнің кәсіби сапасы – рефлексияға дайындығы мен қабілеті маңызды. Педагогикалық рефлексия процесінде педагог қалыптасқан педагогикалық жағдаймен, педагогикалық өзара іс-қимылдың қандай да бір мазмұнымен, тәрбиеленушімен, тәрбиеленушімен және әріптестерімен байланыста болады. Демек, педагогикалық үдерістегі рефлексия – бұл білім беру субъектілерінің (педагогикалық процеске қатысушылардың) өзінің даму, өзін-өзі дамыту процесі мен нәтижесі болып табылады. Кәсіби-педагогикалық қызметтің іс жүргізу, коммуникативті және жеке аспектілерін біріктіретін болашақ мұғалімнің педагогикалық рефлексиясының құрылымы педагогикалық қызметтегі кәсіби рефлексиялық процестерге жобаланған, мақсатты, ұйымдастырылған сипат беру мақсатында құрылған. Педагогикалық рефлексия келесі компоненттерден тұрады: кәсіби-белсенді компоненттің рефлексиясы, коммуникативті компоненттің рефлексиясы, кәсіби маңызды жеке компоненттің рефлексиясы [Анцупов А.Я., Ковалев В.В., 2018].

Педагогикалық процестегі рефлексия келесі компоненттерден тұрады:

- мұғалімнің оқушылардың іс-әрекетін көрсетуі;

- педагогтың өз педагогикалық қызметінің рефлексиясы;
- педагогтің педагогикалық өзара әрекеттесу рефлексиясы;
- өз оқушыларына рефлексия қызметі;
- оқушыларға педагог қызметінің рефлексиясы;
- оқушылардың педагогикалық өзара әрекеттесу рефлексиясы.

Қазіргі мектептегі инновациялық процестер білім беру жүйесін реформалау арқылы мұғалімнен дамуды талап етеді. Осыған байланысты мұғалімнің рефлексивті мәдениетін дамыту қазіргі заманның кәсіби дайындығының маңызды міндетіне айналууда. Білім беру жүйесін үнемі жаңартып отыру жағдайында мұғалімдер тек ұйымдастырушы ретінде ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің жетекшісі болуды, кәсіби және жеке тұлға ретінде жетілуді талап етеді. Педагогикалық қызметке арналған зерттеулерде маңызды компоненттердің бірі – өз іс-әрекетінің рефлексиясы жеткілікті зерттелмеген. Жоғары мектеп педагогикасының проблемаларының бірі – болашақ мұғалімнің қалыптасу процесі оны педагогикалық қызметке рефлексивті дайындаудың құрылымын модельдемейді. Рефлексия негізінен философияда принцип ретінде, психологияда ойлау мен таным механизмі ретінде қарастырылады, бірақ педагогикалық қызметтің субъективті-трансформациялық элементі ретінде емес. Осыған байланысты философиялық, психологиялық және педагогикалық маңыздылығын, рефлексияның маңызды мазмұнын және педагогикалық рефлексияның құрылымын зерттеу, болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби дайындығы процесінде оның қалыптасу жағдайларын анықтау педагогикалық теория мен практика үшін өзекті мәселе болып табылады [Шкунова А.А. и др., 2020].

Мұғалімнің өз қызметіне рефлексиялық көзқарасының қажеттілігі рефлексияның полифункционалдылығының артында тұрған көптеген факторлармен анықталады. Мұғалімнің рефлексиясы кәсіби қызметтің барлық аспектілерін және олардың жеке басын олардың тиімділігі тұрғысынан бағалауға және одан әрі кәсіби даму мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған. Болашақ мұғалімнің педагогикалық рефлексиясын қалыптастыру оның кәсіби қалыптасуының негізі болып табылады. Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби рефлексиясын қалыптастырудағы жетекші фактор – оның жеке басының және кәсіби қызметінің ерекшеліктерін аналитикалық тұрғыдан түсінуге негізделген арнайы ұйымдастырылған оқыту шарттары.

Әдіснамалық тұжырымдамада рефлексия – бұл барлық процестер мен іс-әрекеттерде, соның ішінде педагогикалық іс-әрекетте көрінетін адамның өмір сүру тәсілінің негізі. Рефлексия өзінің алғышарттарын, таным тәсілі мен іс-әрекет тәжірибесін түсінуге бағытталған философиялық ойлау принципі ретінде көп қырлы көзқарасқа ие. Рефлексия проблемасының тарихи философиялық аспектісі ерекше маңызды болып көрінеді, өйткені бұл талдау рефлексияның әдіснамалық мәні туралы терең түсінік береді [Мораис М.Ф., Азеведо И., 2011].

«Педагогикалық рефлексия» ұғымын анықтауда рефлексияның психологиялық негіздері ең маңызды болып табылады. Рефлексия механизмінің психологиялық негіздері «педагогикалық рефлексия субъектінің өзіне бағытталған ақыл-ой қызметі ретінде» ұғымын анықтауда ерекше маңызды. Тұжырымдамалық ойлау деңгейіндегі өзін-өзі тану механизмі ретінде рефлексияның психологиялық анықтамасы педагогикалық рефлексияның негізі болып табылады. Болашақ мұғалімнің интеллектінің рефлексивті қабілеттерін қалыптастыру біздің жұмысымыздың мағыналық мағынасын құрайды.

Педагогикалық рефлексия – бұл интеллекттің өзінің психикалық процестерін объективтендіруге, өз қызметін қабылдауға және талдауға белсенді қабілеті. Педагогикалық рефлексияның маңызды ерекшеліктері: оның білім берудің гуманистік парадигмасына қосылуы, педагогикалық рефлексияның ішкі - жасырын деңгейден сыртқы - эксплициттік деңгейге және керісінше өзгеру қабілеті. Рефлексиялық процестерді құрылымдау педагогикалық рефлексияны зерттеу және қалыптастыру мәселесіне тұтас және технологиялық тұрғыдан жақындауға мүмкіндік береді.

Кәсіби педагогикалық рефлексия белгілі бір жағдайларда оны келесі деңгейге көтеруге мүмкіндік беретін даму әлеуетін көтереді. Сонымен қатар, кәсіби тәжірибені жинақтау нәтижесінде мұғалімнің рефлексивтілігінің стихиялық өсуі байқалмайтыны анықталды. Психологиялық және педагогика саласындағы ғылыми еңбектерді талдап қарайтын болсақ, келесі жайттарды көруімізге болады:

- 1) бастауыш сынып мұғалімнің кәсіби рефлексиясы мәселесі қазіргі психологиялық зерттеулерде кеңінен талқыланады, алайда болашақ мұғалімдердің университеттің оқу процесінде оны дамыту тұжырымдамасы жоқ;
- 2) мұғалімнің педагогикалық рефлексиясының құрылымының болмауы;
- 3) рефлексия практикасы негізінен оқытудың белсенді әдістерімен байланысты, бірақ олар болашақ мұғалімдерді даярлауда әлі мақсатты, ұйымдастырылған сипатқа ие емес;
- 4) болашақ бастауыш сынып мұғалімдердің педагогикалық рефлексиясын қалыптастыру бағдарламасы ұсынылмаған [Шкунова А.А. и др., 2020].

Аталған зерттеуден көріп отырғанымыз, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқытуда рефлексияға көп көңіл бөлінбеуі мүмкін. Болашақ мұғалімдердің рефлексиясын қалыптастыру мәселесін шешу осы процестің шарттары мен динамикасын жеке зерттеуді, мұғалімнің рефлексия моделін құруды және студенттердің рефлексиялық дайындығының мазмұнды, құрылымдық және технологиялық жақтарын ұйымдастырудың ерекшеліктерін зерттеуді қажет етеді.

Пән мұғалімдері оқушыларды біліммен, дағдылармен жабдықтауы керек. Пән мұғалімдерінің маңызды міндеті – зерттелетін пәннің маңыздылығын түсінуді дамыту және зерттелетін материалға қызығушылықты арттыру. Ойлауды дамыту психикалық функциялардың дамуына ықпал етеді. Бұл сонымен қатар пән мұғалімдерінің міндеті. Бұл міндеттерді шешу жеке сабақтарды өткізуге және ұзақ циклге оқыту стратегиясын құруға алдын ала жоспарлауды және байыпты дайындықты қажет етеді. Осылайша, пән мұғалімінің күнделікті жұмысы үлкен көлемге ие. Сондай-ақ, дәптерлерді, өзіндік және бақылау жұмыстарын тексеруге, нақты сыныбына байланысты сабақтарды түзетуге кететін уақытты ескеру қажет.

Болашақ сынып жетекшілерін жан-жақты дайындаудың маңыздылығын атап өткен жөн. Қазіргі жағдайда бұл кез келген мұғалімнің тиімді қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл оқуға деген ынтаны арттыруға қызмет етеді. Сынып жетекшісінің оқушыға мектеп бағдарламасының әр пәнін игеру қажеттілігін түсіндіру қабілеті маңызды тапсырманы орындауға қызмет етеді: оқу үлгерімін жақсарту. Сонымен қатар, бұл сынып жетекшісіне қажет болған жағдайда барлық пәндер бойынша тәрбиеленушісіне көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл сонымен қатар оқушылар, пән мұғалімдері және ата-аналар арасындағы жанжалды жағдайларды шешуге көмектеседі. Педагогикадағы сынып нұсқаулығы әр түрлі жас топтары үшін әр түрлі болуы керек. Бастауыш мектепте сынып жетекшілігі тәлімгерлік сипатына ие. Бұл балалардың білімін, дағдыларын дамыту қажеттілігіне байланысты, олар болашақта кейінірек білім алу және құзыреттілікті игеру үшін қажет болады. Бастауыш мектептегі сынып жетекшісінің маңызды міндеті – балаларға бір жағынан білім құндылығы, екінші жағынан білім қуанышы туралы түсінік беру. Негізгі жалпы білім беруде сынып жетекшісінің міндеті кеңейіп, күрделене түседі. Бастауыш сыныпта балалардың білімге деген қызығушылығын жоғалтпау, қуаныш атмосферасын құру, жасөспірім кезінде сенім атмосферасын құру қажет [Шон С. И др., 2014].

Профессор Дж.Равенның «Қазіргі қоғамдағы құзыреттілік» атты кітабында тиімді оқыту үшін қандай қасиеттердің қажет екенін және құзыреттілік түрлері қажет туралы нақты жазылған. Автордың ойынша, тиімді жұмыс істейтін оқытушыларды ажырататын негізгі фактор оқушылардың қажеттіліктеріне, қызығушылықтары мен хоббилеріне жауап беру директивтілікпен үйлестіру қабілетін атайды. Бірнеше теорияға көңіл бөліп, атап көрсететін болсақ:

- оқушылардың жеке қасиеттері туралы ойлау, қамқорлық жасау қабілеті мен олардың дамуы;

- оқушылардың реакциясын болжау және ескеру;
- іс жүзінде өз қалауын бен құндылықтар жүйені көрсету;
- жұмыс мүмкіндіктерін шектейтін мектепке қатысты сыртқы әлеуметтік факторларды түсіну және оларға сәтті әсер ету және т.б.

Француз ғалымдарының пікірінше, болашақ кәсіби оқытушылар бұл құзыреттілік салаларын күшті және әлсіз жақтарына, жекелендірілген дәрістер олардың практикалық талдауында тірек нүктесі ретінде қызмет етуі тиіс. Осылайша, болашақ мұғалім барлық құзыреттер туралы түсінікке ие болуы саналы түрде жүзеге асады. Ал, әлемнің дамыған елдерінің бірі – АҚШ-та болашақ бастауыш мыныптардың сынып жетекшісі қызметіне дайынауға үлкен талаптар қойылады. Пәндер бойынша мұғалімдердің кәсіби қызметінің жалпы стандарттары барлық дерлік штаттарда бар. Мысалы, Калифорния штатының стандарттарына барлық оқушыларды оқу үдерісіне тарту және қолдау, оқушылардың тиімді оқу ортасын құру және қолдау, пәндік материалды түсіну және оны оқыту мақсатында оңтайлы ұйымдастыру, оқу жұмысын оқыту мен жобалауды жоспарлау, оқу процесінде оқушыларды бағалау т.б. кіреді. Көріп отырғанымыздай, біздің еліміз сияқты, әлемнің басқа да елдерінде педагогтың қалыптасуына көп көңіл бөлінеді. Әлемдік білім беру стандарттарға сай жүйелі жұмыстану арқылы кейбір кемшіліктердің орнын толтырып, білімді кадрларды дайындауға болады [Старки Л., 2020].

Қорытынды

Бүгінгі таңда ең өзекті мәселелердің бірі – педагогикалық салаға аяқ басқан болашақ мұғалімдердің педагогикалық қызметке дайындап, оқытуда жоғары оқу орындарындағы дайындық жүйесін жаңғырту деп атаған жөн. Маңызды мәселе тиімді жолдарды іздеу, әр тұлғаға негізделген педагогикалық процестің барлық буындарын шығармашылық ұйымдастыруға, тұлғаның өзін ұйымдастыруы мен жаңа әлеуметтік тапсырысты орындауға қабілетті жоғары білікті маман ретінде мұғалімді қалыптастыру процесін жетілдіру үшін қажетті және жеткілікті жағдайларды қамтамасыз ету болып қала береді. Болашақ мұғалім, елдің келешегі үшін тынымсыз еңбек етіп, жастардың сауатын ашатын ағартушы болып табылады, сондықтан оған барынша назар аудару керек. Болашақ бастауыш мектептегі сынып жетекшіні кәсіби шеберлігі мен кәсіби қызметінің сапасы оның дайындығына байланысты, сондықтан да педагогикалық білім берудің ұлттық жүйесін дамытудың қазіргі жағдайында мұғалімді даярлауға қойылатын талаптар өсуде. Болашақ мұғалімнің жеке қалыптасуында кәсіби дайындықтың бүкіл жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде жалпы педагогикалық дайындықтың маңызы зор [Шкунова А.А. и др., 2020].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Андропова А.В., Шабля И.Н. (2012) Изучение роли классного руководителя в современном учебно-воспитательном процессе. *Интеллектуальный потенциал XXI века: ступени познания*, 11, 48-52 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-roli-klassnogo-rukovoditelya-v-sovremennom-uchebno-vospitatelnom-protsesse/viewer> (өтінім берілген күні: 11.11.2023).
- Данилюк А.Я., Логшинова А.Я. (2012) *Программа духовно-нравственного развития и воспитания обучающихся на ступени начального общего образования*. М.: Просвещение, 32 [Электрондық ресурс]: URL: https://mosmetod.ru/files/metod/nachalnoe/orkse/fgos/prog_dnr.pdf (өтінім берілген күні: 17.11.2023).
- Карпюк О.В. (2015) Изучение роли классного руководителя в современном учебно-воспитательном процессе. *Вестник науки и образования*, 5, 116-118 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-roli-klassnogo-rukovoditelya-v-sovremennom-uchebno-vospitatelnom-protsesse-1/viewer> (өтінім берілген күні: 09.01.2024).
- Шабля И.Н. (2011) Проблема качества подготовки будущих учителей к организации воспитательной работы. *Проблемы и перспективы развития образования в России*, 7, 410-417 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-kachestva->

- [podgotovki-buduschih-uchiteley-k-organizatsii-vospitatelnoy-raboty/viewer](#) (өтінім берілген күні: 14.12.2023).
- Гусева Ю.Е., Николаева К.М. (2020) Личность педагога и психологический климат в коллективе. *Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров*, 1(42), 58-70 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/lichnost-pedagoga-i-psihologicheskiy-klimat-v-kollektive/viewer> (өтінім берілген күні: 25.12.2023).
- Свенцицкий А.Л. (2022) *Социальная психология: учебник и практикум для среднего профессионального образования*. М.: Юрайт, 408 [Электрондық ресурс]: URL: [https://dl.booksee.org/genesis/88000/26dd3790a538a952ff6eca2892239182/as/\[Svencicky A.L.\]_Socialnaya_psihologiya\(BookSee.org\).pdf](https://dl.booksee.org/genesis/88000/26dd3790a538a952ff6eca2892239182/as/[Svencicky A.L.]_Socialnaya_psihologiya(BookSee.org).pdf) (өтінім берілген күні: 12.02.2024).
- Анцупов А.Я., Ковалев В.В. (2018) Социально-психологическая оценка персонала: теория и практика: *Монография*. М.: Проспект, 352 [Электрондық ресурс]: URL: https://www.litres.ru/static/or3/view/or.html?art_type=4&bname=%25D0%25A1%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B8%25D0%25B0%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25BF%25D1%2581%25D0%25B8%25D1%2585%25D0%25BE%25D0%25BB%25D0%25BE%25D0%25B3%25D0%25B8%25D1%2587%25D0%25B5%25D1%2581%25D0%25BA%25D0%25B0%25D1%258F%2520%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25B0%2520%25D0%25BF%25D0%25B5%25D1%2580%25D1%2581%25D0%25BE%25D0%25BD%25D0%25B0%25D0%25BB%25D0%25B0&art=67390401&user=0&uuid=cda74da-af84-11ec-a1920cc47af30dde&cover=%2Fpub%2Fc%2Fcover%2F67390401.jpg&uilang=ru&trial=1 (өтінім берілген күні: 28.11.2023).
- Шкунова А.А., Казначеев Д.А., Новожилова Е.В. (2020) Дистанционное обучение в школе. *Проблемы современного педагогического образования*, 67-2, 287-291 [Электрондық ресурс]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantsionnoe-obuchenie-v-shkole-2/viewer> (өтінім берілген күні: 16.01.2024).
- Мораис М. Ф., Азеведо И. (2011) Что такое креативный учитель и что такое креативный ученик? Восприятие учителей. *Procedia – Социальные и поведенческие науки*, 12 [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811001327?via%3Dihub> (өтінім берілген күні: 26.02.2024).
- Шон С., Эбнер М., Кумар С. (2014) Движение создателей. Значение новых цифровых гаджетов, производственных инструментов и пространств для творческого обучения. *Электронные учебные материалы*, 39 [Электрондық ресурс]: URL: <https://graz.elsevierpure.com/en/publications/the-maker-movement-implications-of-new-digital-gadgets-fabricatio> (өтінім берілген күні: 30.01.2024).
- Старки Л. (2020) Обзор исследований, посвященных подготовке учителей к цифровой эпохе. *Cambridge Journal of Education*, 50, 1 [Электрондық ресурс]: URL: https://www.researchgate.net/publication/334234120_A_review_of_research_exploring_teacher_preparation_for_the_digital_age (өтінім берілген күні: 26.02.2024).

References

- Andronova A.V., Shablya I.N. (2012) Izuchenie roli klassnogo rukovoditelya v sovremennom uchebno-vospitatel'nom processe. *Intellectual'nyj potencial XXI veka: stupeni poznaniya*, 11, 48-52 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-roli-klassnogo-rukovoditelya-v-sovremennom-uchebno-vospitatelnom-protsesse/viewer> (otinin berilgen kuni: 11.11.2023).
- Danilyuk A.Ya., Logshinova A.Ya. (2012) *Programma duhovno-nravstvennogo razvitiya i vospitaniya obuchayushchihsya na stupeni nachal'nogo obshchego obrazovaniya*. М.: Prosveshchenie, 32 [Elektrondyk resurs]: URL: https://mosmetod.ru/files/metod/nachalnoe/orkse/fgos/prog_dnr.pdf (otinin berilgen kuni: 17.11.2023).
- Karpyuk O.V. (2015) Izuchenie roli klassnogo rukovoditelya v sovremennom uchebno-vospitatel'nom processe. *Vestnik nauki i obrazovaniya*, 5, 116-118 [Elektrondyk resurs]: URL:

- <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-rol-i-klassnogo-rukovoditelya-v-sovremennom-uchebno-vospitatelnom-protsesse-1/viewer> (otnim berilgen kuni: 09.01.2024).
- Shablya I.N. (2011) Problema kachestva podgotovki budushchih uchitelej k organizacii vospitatel'noj raboty. *Problemy i perspektivy razvitiya obrazovaniya v Rossii*, 7, 410-417 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-kachestva-podgotovki-buduschih-uchiteley-k-organizatsii-vospitatelnoy-raboty/viewer> (otnim berilgen kuni: 14.12.2023).
- Guseva Yu.E., Nikolaeva K.M. (2020) Lichnost' pedagoga i psihologicheskij klimat v kollektive. *Nauchnoe obespechenie sistemy povysheniya kvalifikacii kadrov*, 1(42), 58-70 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/lichnost-pedagoga-i-psihologicheskij-klimat-v-kollektive/viewer> (otnim berilgen kuni: 25.12.2023).
- Svencickij A.L. (2022) *Social'naya psihologiya: uchebnik i praktikum dlya srednego professional'nogo obrazovaniya*. M.: Yurajt, 408 [Elektrondyk resurs]: URL: [https://dl.booksee.org/genesis/88000/26dd3790a538a952ff6eca2892239182/as/\[Svencickij_A.L.\]_Socialnaya_psihologiya\(BookSee.org\).pdf](https://dl.booksee.org/genesis/88000/26dd3790a538a952ff6eca2892239182/as/[Svencickij_A.L.]_Socialnaya_psihologiya(BookSee.org).pdf) (otnim berilgen kuni: 12.02.2024).
- Ancupov A.Ya., Kovalev V.V. (2018) *Social'no-psihologicheskaya ocenka personala: teoriya i praktika: Monografiya*. M.: Prospekt, 352 [Elektrondyk resurs]: URL: https://www.litres.ru/static/or3/view/or.html?art_type=4&bname=%25D0%25A1%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B8%25D0%25B0%25D0%25BB%25D1%258C%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25BF%25D1%2581%25D0%25B8%25D1%2585%25D0%25BE%25D0%25BB%25D0%25BE%25D0%25B3%25D0%25B8%25D1%2587%25D0%25B5%25D1%2581%25D0%25BA%25D0%25B0%25D1%258F%2520%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25B0%2520%25D0%25BF%25D0%25B5%25D1%2580%25D1%2581%25D0%25BE%25D0%25BD%25D0%25B0%25D0%25BB%25D0%25B0&art=67390401&user=0&uuid=cdab74da-af84-11ec-a1920cc47af30dde&cover=%2Fpub%2Fc%2Fcover%2F67390401.jpg&uilang=ru&trial=1 (otnim berilgen kuni: 28.11.2023).
- Shkunova A.A., Kaznacheev D.A., Novozhilova E.V. (2020) Distancionnoe obuchenie v shkole. *Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya*, 67-2, 287-291 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distsionnoe-obuchenie-v-shkole-2/viewer> (otnim berilgen kuni: 16.01.2024).
- Morais M. F., Azevedo I. (2011) Chto takoe kreativnyj uchitel' i chto takoe kreativnyj uchenik? Vospriyatie uchitelej. *Procedia – Social'nye i povedencheskie nauki*, 12 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811001327?via%3Dihub> (otnim berilgen kuni: 26.02.2024).
- Shon S., Ebner M., Kumar S. (2014) Dvizhenie sozdatelej. Znachenie novyh cifrovyyh gadzhetov, proizvodstvennyh instrumentov i prostranstv dlya tvorcheskogo obucheniya. *Elektronnye uchebnye materialy*, 39 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://graz.elsevierpure.com/en/publications/the-maker-movement-implications-of-new-digital-gadgets-fabricatio> (otnim berilgen kuni: 30.01.2024).
- Starki L. (2020) Obzor issledovaniy, posvyashchennyh podgotovke uchitelej k cifrovoj epohe. *Cambridge Journal of Education*, 50, 1 [Elektrondyk resurs]: URL: https://www.researchgate.net/publication/334234120_A_review_of_research_exploring_teacher_preparation_for_the_digital_age (otnim berilgen kuni: 26.02.2024).

Подготовка будущего учителя к деятельности классного руководителя в начальной школе

¹М.Құлажан, ¹Т.Б.Байназарова

¹Кокшетауский университет имени Ш.Уалиханова (Алматы, Казахстан)

Аннотация

Учитель начальных классов, а также классный руководитель является непосредственным и основным организатором учебно-воспитательной работы на первом этапе образования, официальным лицом, назначенным директором школы для осуществления учебно-воспитательной работы в классе. Как бы мы ни говорили об усилении воспитательной функции обучения, воспитательный процесс

осуществляется в основном в определенном классном коллективе как первое объединение школьников, в котором формируются особые отношения учащихся, влияющие на процесс социализации личности, ее духовно-нравственное становление, что требует постоянной педагогической коррекции. Без активной деятельности классного руководителя невозможно создать психологический комфорт, творческую атмосферу, условия, в которых учащиеся начальных классов смогут по-настоящему адаптироваться, раскрыться и творчески реализовать себя. В большинстве случаев в современных условиях остается деятельность классного руководителя, сочетающая учебную нагрузку по предмету с организацией воспитательной работы в классе. Институт классного руководства продолжает развиваться, меняются модели, функции, формы и содержание его работы. Классный руководитель остается центральной фигурой воспитательного процесса в образовательном учреждении.

Ключевые слова: начальный, классный руководитель, учитель, воспитание, методы, педагогика, ведущий.

Preparing a future teacher for the activities of a classroom teacher in elementary school

¹M.Kulazhan, ¹T.B.Bainazarova

¹Sh.Ualikhanov Kokshetau University (Almaty, Kazakhstan)

Abstract

The primary school teacher, as well as the class teacher, is the direct and main organizer of educational work at the first stage of education, an official appointed by the school director to carry out educational work in the classroom. No matter how we talk about strengthening the educational function of learning, the educational process is carried out mainly in a certain classroom group as the first association of schoolchildren, in which special student relationships are formed that affect the process of socialization of a personality, its spiritual and moral formation, which requires constant pedagogical correction. Without the active activity of the class teacher, it is impossible to create psychological comfort, a creative atmosphere, conditions in which primary school students will be able to truly adapt, open up and creatively realize themselves. In most cases, in modern conditions, the activity of the class teacher remains, combining the educational load on the subject with the organization of educational work in the classroom. The Institute of Classroom Management continues to develop, the models, functions, forms and content of its work are changing. The class teacher remains the central figure of the educational process in an educational institution.

Keywords: primary, class teacher, teacher, education, methods, pedagogy, leader.

Поступила в редакцию: 26.02.2024

Одобрена: 17.03.2024

Первая публикация на сайте: 22.07.2024

MPHTI: 14.35.07

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2025-3.09>

ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION AND ENGAGEMENT THROUGH INQUIRY-BASED LEARNING

^{*}¹A.KALIYEVA^{ORCID}, ¹R.F.ZHUSSUPOVA^{ORCID}

¹L.N.Gumilyov Eurasian National University
(Astana, Kazakhstan)

^{*}kaliyevaanel17@gmail.com, rozazhusupova@gmail.com

Abstract

This study examines the effectiveness of Inquiry-Based Learning (IBL) in enhancing motivation, engagement, and academic performance in English as Foreign Language (EFL) contexts. Through a systematic literature review and an experimental study, the research investigates how IBL fosters student autonomy and deeper understanding of language concepts. Findings indicate that students exposed to IBL-based instruction demonstrate higher levels of intrinsic motivation, greater interest in learning, and improved confidence in using the target language. The inquiry-driven approach encourages active participation, problem-solving, and